

Dr hab. Ewa Smolska, prof. ucz.

Warszawa, dn. 31.09.2023

Wydział Geografii i Studiów Regionalnych

Uniwersytet Warszawski

Ocena dorobku naukowego dr Jakuba Adama Niebieszczkańskiego

Sylwetka Habilitanta

Dr Jakub Niebieszczkański ukończył studia licencjackie z archeologii na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu w 2010 r. Praca licencjacka „Geomorfologia stanowiska ze starszej epoki brązu w Smoszewie (pow. Krotoszyn, woj. wielkopolskie)” została napisana pod kierunkiem prof. dr hab. Janusza Czebreszuka. Naukę kontynuował na studiach magisterskich na tym samym wydziale. Dyplom magistra uzyskał w 2012 r. na podstawie pracy „Geographical Information System implementation in the Anthemountas Valley Archeological Project researches. Visualization and analysis of delimited study area”, napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Janusza Czebreszuka. W tym czasie w 2012 r. ukończył też studia podyplomowe z geologii na Wydziale Nauk Geograficznych i Geologicznych UAM. Zostały one zwieńczone pracą pt. „Geomorfologia późnoneolitycznego stanowiska archeologicznego w Obłaczkowie (gm. Września, woj. wielkopolskie)” napisaną pod kierunkiem prof. dr hab. Wojciecha Stankowskiego. Rok później ukończył studia podyplomowe z geoinformacji również na WNGiG UAM.

Tytuł doktora nauk humanistycznych w dyscyplinie archeologia uzyskał w 2017 r. na Wydziale Historycznym UAM. Jego praca doktorska miała tytuł „Landscapes of prehistoric settlement in the Anthemous Valley (Central Macedonia, Greece) in the light of archaeological and palaeogeographical data”.

Pracę zawodową rozpoczął w 2019 r jako pracownik inżynieryjno-techniczny w Instytucie Archeologii i Etnologii PAN w Poznaniu, w Ośrodku Studiów Pradziejowych i Średniowiecznych. Następnie jeszcze w tym samym roku został zatrudniony na wydziale Archeologii UAM, gdzie do dziś jest adiunktem.

Dr J. Niebieszczkański pełni funkcję Sekretarza Krajowego Polskiego Instytutu Archeologicznego w Atenach. Jest także sekretarzem Stowarzyszenia Archeologii Środowiskowej.

Ocena dorobku naukowego Habilitanta do 2017 r

Prace badawcze Habilitanta od początku związane są z archeologią środowiskową. Ma on bogaty warsztat badawczy obejmujący metody stosowane w geoarcheologii, a więc z zakresu paleogeografii i paleoekologii (wiercenia, interpretacja wyników analiz litologicznych i sedymentologicznych, zastosowanie GIS, LIDAR- u). Zdobywał doświadczenie zarówno w kraju jak i za granicą. Praca doktorska realizowana była w północnej Grecji, pozostałe prace na obszarze Europy Środkowo-Wschodniej i Południowo-Wschodniej. Okres na którym skupiał się to neolit i wczesne epoki metali, w których rozpoczyna się oddziaływanie człowieka na środowisko.

Przed uzyskaniem stopnia doktora był kierownikiem grantu w programie preludeum w NCN, który uzyskał i w jego następstwie prowadził badania w dolinie rzeki Anthemoundas w Grecji. Był wykonawcą w 9 projektach badawczych realizowanych na obszarze Grecji, Ukrainy, Węgrzech oraz w Polsce.

Przed doktoratem prezentował wyniki badań na 6 konferencjach (2 w Polsce i 4 za granicą), napisał we współautorstwie 4 artykuły (w tym 2 po angielsku) opublikowane w polskich czasopismach. Napisał 1 monografię we współautorstwie (Archeologia Bimaris 8, Poznań). Jest współautorem 7 rozdziałów w monografiach.

Ocena osiągnięcia naukowego będącego podstawą habilitacji

Tytuł osiągnięcia „Geoarcheologia i archeologia środowiskowa jako narzędzia poznania aktywności osadniczej i obrzędowej społeczności neolitu i epok metali w wybranych regionach Europy”

Podstawą powyższego osiągnięcia jest 13 artykułów opublikowanych w latach 1918-1923. Są to:

1. Nicosia C., Ayala G., Dreibrodt S., **Niebieszcański J.**, Peeto A, 2020. Geoarcheology of Bronze Age Europe. *Journal of Archaeological Science: Reports* 29. 102167 (140 pkt).
2. **Niebieszcański J.**, Bahyrycz U., Żurkiewicz D., Szambelan W., 2022. In Search for Island – Non-invasive, geoarcheological investigations in Bruszczewo microregion (Central-Western Poland). *Journal of Archaeological Science: Reports* 45, 103584
3. **Niebieszcański J.**, Kołaczek P., Karpińska-Kołaczek M., Hildebrandt-Radke I., Gałka M., Kneisel J., 2023. Consequences of lake expansion and disappearance for the complex of Bronze and Iron Age sites of Bruszczewo in the Samica River valley (Westren Poland, Central Europe). *Environmental Archaeology*

4. **Niebieszczanski J.**, Gałka M., Hildebrandt-Radke I., Karpińska-Kołaczek M., Kołaczek P., Lamentowicz M., Rzodkiewicz M., 2021. When archeology meets environmental sciences: the Bruszczewo site revisited. In: Żurkiewicz D. (ed.) Treasures of Time, Research of the Faculty of Archaeology of Adam Mickiewicz University in Poznań, 218-235 (rozdział w monografii)
5. Peeto A., **Niebieszczanski J.**, Serlegi G., Jaeger M., Kulcsar G., 2019. The site mapping of Kakucs-Turján by the means of horizontal and vertical proxies: Combining field and basic laboratory methods of geoarchaeology and archaeological prospection. *Journal of Archaeological Science: Reports* 27, 101999
6. **Niebieszczanski J.**, Jaeger M., Petö A., Hildebrandt-Radke I., Kulcsár G., Staniuk R., Taylor N., Czebreszuk J., 2019. Revealing the internal organization of Middle Bronze Age fortified settlement in Kakucs-Turján through geoarchaeological means: Magnetometric survey and sedimentological verification of a housing structure. *Journal of Archaeological Science: Reports* 25, 409-419
7. **Niebieszczanski J.**, Peeto A., Serlegi G., Hildebrandt-Radke I., Gala J., Sipos G., Pall D., Spychalski W., Jaeger M., Kulcsar G., Taylor N., Marcus G., 2018. Geoarchaeological and non-invasive investigations of the site and its surroundings. In: Jaeger M., Kulcsar G., Taylor N., Staniuk R. (eds) Kakucs-Turján. A Middle Bronze Age multi layered fortified settlement in Central Hungary. *Studia nad Pradziejami Europy Środkowej* t.18, Poznań-Bonn 43-47 (rozdział w monografii)
8. Makarowicz M., **Niebieszczanski J.**, Cwaliński M., Romaniszyn J., Rud V., Kochkin I., 2019. Barrows in action. Late Neolithic and Middle Bronze Barrow Landscapes in the Upper Dniester Basin, Ukraine. *Praehistorische Zeitschrift* 94, 1, 92-115
9. **Niebieszczanski J.**, Romaniszyn J., Makarowicz M., Rud V., 2022. Survey, drill and excavate. Complex geoarchaeological prospection of Bronze Age mounds as key for understanding under mound architecture. A case study from Myluvannia, Western Ukraine. *Archaeological Prospection*. Early View
10. Romaniszyn J., **Niebieszczanski J.**, Cwaliński M., Rud V., Hildebrandt-Radke I., Spychalski W., Kochkin I., Jarosz P., Bahyrycz U., Staniuk R., Panakhyd H., Makarowicz P., 2021. Middle Bronze Age cemeteries, double barrows and mortuary houses in the Upper Dniester Basin (Western Ukraine): Geophysical prospection and archaeological verification. *Archaeological Prospection* 28, 4, 505-518
11. **Niebieszczanski J.**, Hildebrandt-Radke I., Vouvalidis K., Syrides G., Andreou S., Czebreszuk J., Pappa M., Tsourlos P., Karpińska-Kołaczek M., Rzodkiewicz M., Kołaczek P., 2019. Geoarchaeological evidence of landscape transformation at the Neolithic and Bronze Age

settlement of Nea Raedestos in the Anthemous River valley (Central Macedonia, Greece).

Quaternary Research 91, 2, 600-619

12. **Niebieszcański J.**, Czebreszuk J., Hildebrandt-Radke I., Vouvalidis K., Syrides G., Tsourlos P., Spychalski W., 2019. Uncovering tell formation processes in the Anthemous Valley (Northern Greece): Geoarchaeological studies of Nea Raedestos Toumba. *Journal of Archaeological Science: Reports* 27, 101987

13. **Niebieszcański J.**, Hildebrandt-Radke I., Czebreszuk J., Bahyrycz C., Vouvalidis K., .., Syrides G., Tsourlos P., Pappa M., Andreou S., 2023. Coastal change and human occupation in the eastern part of Thessaloniki Bay: Geoarchaeological investigations of Toumba Gona. *Geoarchaeology: An International Journal*

W 9 spośród powyższych publikacji Habilitant jest pierwszym autorem. Są to prace zespołowe. Wszystkie opublikowano po angielsku. Jest to 10 artykułów w wysoko punktowanych czasopismach: 1 - *Prahistorische Zeitschrift* (200 pkt), 5 - *Journal of Archaeological Science: Reports* (140 pkt), 2 - *Archaeological Prospection* (140 pkt), po 1 artykule w *Environmental Archaeology* (140 pkt), *Geoarchaeology: An International Journal* (140pkt), *Quaternary Research* (100 pkt). Poza artykułami Habilitant jest współautorem 2 rozdziałów w monografiach wydanych w Polsce i w Niemczech.

Habilitant za najważniejsze osiągnięcie uważa pierwszą z prac przedstawionych w zestawieniu stanowiącym podstawę osiągnięć - nr 20 *Journal of Archeological Science: Reports* (2020). Jest to pokłosie sesji „Geoarcheologia epoki brązu w Europie” jaką współorganizował i która miała miejsce podczas Annual Meeting of EAA w Barcelonie, w następstwie której uczestniczył w opracowaniu koncepcji wydanego tomu oraz współautorstwo przedmowy do tego tomu. W skład tego tomu wchodzi 3 artykuły jego współautorstwa, wymienione w zestawie osiągnięć na pozycjach 6, 7 i 12.

Dzieło habilitacyjne obejmuje 4 obszary badawcze, które łączy ten sam okres rozwoju kulturowego (neolit i epoki brązu oraz żelaza) oraz podobna lokalizacja osadnictwa w obniżeniach takich jak jeziora, doliny rynnowe i doliny rzeczne, a tylko w przypadku jednego obszaru są to strefy wododziałowe rzek:

1) Północne pojezierza Środkowej Europy. W ramach tego obszaru badania były prowadzone w Polsce w dolinie Samicy (środkowa Wielkopolska) i w Bruszczewie na osadzie obronnej z wczesnej epoki brązu (II i pierwsza połowa I tys .p.n.e.) – artykuły 2 i 3 oraz częściowo publikacja 4;

- 2) Kotlina Karpacka., gdzie badania były prowadzone w Dolinie Środkowego Dunaju i mikroregionie osadniczym Kakucs-Turján ze środkowej epoki brązu - kultura Vatyá (pierwsza połowa II tys. p.n.e.) – publikacje 5,6,7;
- 3) Pogranicze Europy Środkowej i Wschodniej to badania w dolinie Dniestru i jego dorzeczu określone jako krajobrazy kurhanowe z neolitu (kultura ceramiki sznurowej) i środkowej epoki brązu (kultura komarowska) z III i pierwszej połowy II tys.p.n.e. – publikacje 8,9,10;
- 4) Południowe Bałkany w rejonie Morza Egejskiego w dolinie Anthemousa (Grecja S), gdzie były badania sieci osadniczej z neolitu i epoki brązu (VII-II tys.p.n.e.) – publikacje 11,12, 13;

Zabrakło mi określenia w % , w jakim stopniu poszczególne artykuły stanowią dzieło dr J. Niebieszcząńskiego, szczególnie w przypadku wielu współautorów. Stwierdzenie, że udział polegał na koncepcji badań, zdobywaniu środków finansowych po udział w badaniach terenowych i archeologicznej interpretacji wyników, analizy w środowisku GIS w wielu przypadkach również na korekcie manuskryptu, można więc sądzić, że był znaczący. Natomiast pierwsza z publikacji (wprowadzenie) jest ważna dla autora, ale jest to działalność redakcyjna i naukowo organizacyjna, powinna być wyłączona z zestawu stanowiącego podstawę habilitacji.

Obszar I reprezentuje młodoglacjalny krajobraz polodowcowy. W takim krajobrazie występują jeziora oraz wiele torfowisk w miejscach dawnych jezior i wobec takiej sytuacji dla archeologa jest wyzwaniem rekonstrukcja dawnego krajobrazu z większą powierzchnią jeziorną jak i z większymi deniwelacjami niż obecnie oraz wskazanie obszarów dawniej zasiedlonych, a obecnie przykrytych młodszymi osadami. Wykorzystanie badań interdyscyplinarnych, dobra koordynacja poszczególnych warstw litologicznych i kulturowych w środowisku GIS i na podstawie zobrażeń LIDAR pozwoliła na wskazanie słabo widocznego w terenie ozu oraz zasięgu dawnego jeziora, jego brzegu jako istotnego miejsca osadniczego i znaczenia takiej sytuacji środowiskowej dla społeczności od wczesnej epoki brązu w ok. Bruszczewa. Uzyskane dane takie jak poznanie dawnej głębokości jeziora, etapów jego zaniku niewątpliwie poszerzyły wiedzę na temat środowiska tamtego okresu.

Nieco słabo wskazano na reprezentatywność terenu badań, jak częsty jest to typ zajmowania terenu pod osadnictwo w epoce brązu i żelaza (kultury unietycka i łużycka).

Obszar II reprezentuje dolinę środkowego Dunaju, a więc dużą dolinę, w której procesy fluwialne cechują się znaczną dynamiką. Obszar ten w środkowej epoce brązu zamieszkiwała

kultura Vatya, cechująca się osadami obronnymi z systemem fos. Obiektem badań było stanowisko Kakucs-Turján – obronna osada z pierwszej połowy II tys.p.n.e. Badania pozwoliły na określenie przestrzeni pod względem struktury i funkcjonalności osady (strefy oddzielone fosami, zarys budynków), szczególnie zwrócono uwagę na analizę osadów z wnętrza i na zewnątrz jednego z domostw. Główne zastosowane metody to magnetometria (metoda automatyzacji, wiercenia i analizy zawartości wybranych pierwiastków oraz uziarnienie osadów, co pozwoliło na wskazanie stref komunikacyjnych w obrębie osady oraz funkcji danego miejsca, jak np. związanego z rzemiosłem. Interesująca jest interpretacja geomagnetometrii, jako jednej z metod nieinwazyjnych w badaniach geoarcheologicznych.

Obszar III obejmuje badanie kurhanów z kultury ceramiki sznurowej i kultury komarowskiej w krajobrazie lessowym (stepowym) zachodniej Ukrainy (niepoprawnie użyto określenia wysoczyzny, które odnosi się do terenów polodowcowych). Skupiono się na analizie rozkładu przestrzennego kurhanów względem topografii (morfometrii terenu), co pozwoliło na wskazanie płaskich wododziałowych stref wydłużonych, gdzie kurhany rozmieszczone były linijnie i stref o kolistym kształcie z koncentrycznym układem kurhanów. Także zwrócono uwagę na widoczność kurhanów z osady (osada kultury komarowskiej) – usytuowanie ich na horyzoncie pozwoliło potwierdzić związek pomiędzy zmarłymi i mieszkańcami osady. Także zwrócono uwagę na widoczność z danego kurhanu kolejnych kopców, co wg autorów publikacji 9 i 10 wyznaczało ciągi przestrzenne np. orientacyjne, graniczne w krajobrazie stepowym. Badania geomagnetyczne i ich wsparcie wierceniami wskazało na występowanie warstw spalonych w podłożu części centralnej kurhanów. Silnie przepalone obiekty uznano za wskaźnikowe dla kurhanów kultury komarowskiej. Aspekt metodyczny tych badań jest ważny ze względu na wsparcie wnioskowania archeologicznego w przypadku ograniczonych możliwości analiz takich jak palinologiczne i inne.

Obszar IV obejmuje dolinę Anthemousa w N Grecji, w której skupiono się na rekonstrukcji budowy tellu i środowiska najbliższego otoczenia 2 stanowisk Nea Raedestos i Gona. Zastosowana metodyka badawcza – tomografia elektrooporowa, wiercenia, analizy litologiczno-sedymentologiczne pozwoliły na rozpoznanie kolejnych nawarstwień naturalnych jak i antropogenicznego pochodzenia, zidentyfikowanie zbiornika wodnego (dawnego starorzecza) czy zasięgu osadów lagunowych. Odkrycie starszych niż dotychczas znano antropogenicznych osadów przykrytych w pierwszym przypadku aluwiami powodziowymi a w drugim bliskiego sąsiedztwa laguny (jej transgresji) i delty wskazało na starsze wiekowo założenie obu osad, także istnienie osady palafitowej.

Wszystkie prace, których dr J. Niebieszczanski był współautorem koncentrowały się na badaniach nieinwazyjnych terenowych: geomagnetycznych, elektrooporowych, wierceń oraz laboratoryjnych: sedymentologicznych (w niewielkim stopniu) i geochemicznych czy takich jak analiza przestrzenna z zastosowaniem GIS i LIDAR pokazały istotność tych metod zaliczanych do geoarcheologii czy archeologii środowiskowej. Na podkreślenie zasługuje fakt dobrze opanowanej przez Habilitanta interpretacji wyników z różnych metod, co wskazuje, że planując i prowadząc badania w różnych klimatycznie i środowiskowo obszarach zdobył on doświadczenie nie tylko archeologiczne ale również i przyrodnicze. Na podkreślenie zasługują następujące osiągnięcia:

- wskazanie dawnego zasięgu jeziora w ok. Bruszczewa, występującej na nim wyspy jako stref warunkujących oddziaływanie człowieka na otoczenie w sąsiedztwie osady obronnej
- wskazanie układu przestrzennego osady Kakucs-Turján oraz strefy aktywności człowieka na przykładzie jednej z chat
- wypracowanie klucza do rekonstrukcji budowy i chronologii kurhanów na bazie anomalii magnetometrycznych, wskazanie rozkładu przestrzennego kurhanów uwarunkowanego morfologią terenu i przestrzenią jaką w tym czasie opanował człowiek
- wskazanie roli środowiska w funkcjonowaniu osadnictwa w dolinie Anthemousa (N Grecja)
- występowanie starorzecza, uskoku tektonicznego czy większy niż obecnie zasięg laguny.

Ocena działalności naukowej

Dr J. Niebieszczanski od początku badań cechuje się sprecyzowanymi zainteresowaniami obejmującymi geoarcheologię i archeologię środowiskową, szczególnie odpowiadają mu metody badań nieinwazyjnych i geoinformatyczne – analizy przestrzenne z zastosowaniem GIS i LIDAR.

Wyniki badań prezentował on na wielu konferencjach zarówno w Polsce jak i za granicą. Były to wystąpienia (referaty lub postery - bark informacji w autoreferacie) na Annual Meeting of EAA (7), Sympozjach SAŚ (3) i innych konferencjach w Grecji (2) i w Polsce (3) oraz wygłaszał referaty na zaproszenie we Francji i w ramach cyklu wykładów SAŚ Środowisko-Człowiek-Cywilizacja. Łącznie prezentował swoje badania 17 razy.

Jest autorem monografii „Landscapes of Prehistoric Settlement in the Anthemous Valley (Central Macedonia, Greece) in the light of archaeological and palaeogeographical data”, opublikowanej przez Wyd. Archeologii UAM – pokłosie pracy doktorskiej.

Po uzyskaniu stopnia dr poza dziełem habilitacyjnym napisał we współautorstwie 4 rozdziały w monografiach oraz 14 artykułów głównie w dobrze punktowanych czasopismach

międzynarodowych. Jest on aktywny publikacyjnie i prace te należą do wartościowych, są cytowane. Wskazują na to dane bibliometryczne, z których przytoczę H-index: 6.

Habilitant był recenzentem 5 artykułów naukowych zarówno dla czasopism zagranicznych jak i polskich.

Ocena działalności organizacyjnej

Na swoje badania dr J. Niebieszczęński uzyskał grant NCN „Życie przy jeziorze: historia relacji człowieka ze środowiskiem na przykładzie geoarcheologicznego studium mikroregionu osadniczego w Bruszczewie (Wielkopolska)”, którego był kierownikiem. Poza tym był wykonawcą w 8 projektach badawczych, w tym 4 z NCN, pozostałe miały finansowanie ze środków MKiDN. W ramach projektów badawczych był organizatorem lub współorganizatorem badań terenowych.

Za najważniejsze osiągnięcie organizacyjne uważam współorganizowanie i prowadzenie 2 sesji na konferencji Annual Meeting EAA w Barcelonie (2018) na temat geoarcheologii epoki brązu w Europie oraz znaczenia punktów zwrotnych w interakcjach człowiek-środowisko w Kilonii (2021).

Jest członkiem European Association of Archaeologists (EAA), pełni funkcję Sekretarza Krajowego Polskiego Instytutu Archeologicznego w Atenach. Jest także sekretarzem Stowarzyszenia Archeologii Środowiskowej (SAŚ) oraz w ramach tej funkcji organizatorem cyklu wykładów pt „Środowisko- Człowiek-Cywilizacja”.

Jest członkiem Rady Dyscypliny.

Dr Jakub Niebieszczęński wykazał się także dużą aktywnością organizacyjną jako popularyzator nauki poprzez organizację warsztatów dla studentów jak np. Co archeolog musi wiedzieć o lasach (2023) czy Wiercenia udarowe w archeologii. Teoretyczne aspekty metody i jej praktyczne zastosowanie (2018) oraz był trenerem do spraw geoinformacyjnych w projekcie POWER (2018). Inna działalność popularyzatorska to udzielanie wywiadów promujących archeologię i badania (dla telewizji) oraz wykładu w ramach spotkań „O archeologii przy kawie” organizowanych przez Muzeum Archeologiczne Środkowego Nadodrza.

Jest opiekunem Koła Naukowego od 2020 r.

Podsumowując osiągnięcie jakim jest dzieło „Geoarcheologia i archeologia środowiskowa jako narzędzie poznania aktywności osadniczej i obrzędowej społeczności neolitu i epok metali w wybranych regionach” należy stwierdzić, że dr Jakub Niebieszczęński przyczynił się do rozwoju metod badawczych i ich implementacji w dziedzinie archeologia, a

uzyskane wyniki badań poszerzają wiedzę na temat relacji człowiek-środowisko z okresu neolitu i epok metali. Na podkreślenie zasługuje aktywność publikacyjna i organizacyjna Habilitanta.

Oceniając łącznie dorobek naukowo-organizacyjny uważam, że dr Jakub Adam Niebieszczanski w pełni spełnia wymogi stawiane w postępowaniu habilitacyjnym zgodnie z ustawą z dnia 20 lipca 2018 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2022 r. poz. 547 z późn. zm.) i wnioskuję o dopuszczenie go do dalszych etapów postępowania o nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego w dziedzinie nauk humanistycznych w dyscyplinie archeologia.

Ewa Smolka

VIDI DECANUS

DZIEKAN
Wydziału Archeologii
prof. dr hab. Andrzej Michalowski

